

Simon Attila

A HATÁRON TÚLI MAGYAR TUDOMÁNYOS KÖNYVKIADÁS HELYZETE

A határon túli magyar tudományos könyvkiadás helyzete című nemzetközi konferenciára 2005. november 7-én, a magyar tudomány ünnepe alkalmából került sor a szlovákiai Komáromban. A konferencián öt országból mintegy ötven fő vett részt, akik a határon túli magyar tudományos intézményeket, a határon túli magyar könyvkiadókat, az egyetemeket és egyetemi karokat, az MTA különböző intézményeit és más meghívott intézményeket képviselték.

A konferenciát, amelyet a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet és a Magyar Köztársaság pozsonyi nagykövetsége szervezett, Berényi Dénes, az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottságának elnöke, Albert Sándor, a Selye János Egyetem rektora és Öllös László, a Fórum Kisebbségkutató Intézet elnöke nyitotta meg. Az MTA főtitkárának, Meskó Attilának a konferencia résztvevőihez intézett üzenetét Szarka László, az MTA KI igazgatója olvasta fel.

A konferencia első részében a Fórum Kisebbségkutató Intézet által kiadott *A határon túli magyar tudományos könyvkiadás* című könyv bemutatójára került sor. A szlovákiai, ukrainai, romániai, szerbiai, horvátországi és a szlovéniai magyar tudományos könyvkiadásnak a rendszerváltás utáni történetét és a legfontosabb társadalomtudományos kiadványok bibliográfiáját összefoglaló kötetet Berényi Dénes méltatta. Ezt követően a kötet jelen lévő szerzői (Gábrity Molnár Irén, Göncz László és Liszka József), valamint a könyv szerkesztője (Simon Attila) mondta el véleményét a tudományos könyvkiadás helyzetével kapcsolatban. A konferencia első felét a kiadvánnyal kapcsolatos vita zárta.

A konferencia második felében a résztvevők két szekcióban folytatták a munkát. A határon túli tudományos könyvkiadás és könyvterjesztés szekcióját Hodossy Gyula, a Lilium Aurum Könyvkiadó igazgatója vezette. A Kárpát-medencei hálózatszerű tudományszervezés témájával foglalkozó szekció Szarka László vezetésével folytatott vitát. A szekcióvitát követően azok vezetői a konferencia plénuma előtt számoltak be a vita tapasztalatairól és a szekcióban született javaslatokról. Ezek a következők:

Könyvkiadás és könyvterjesztés szekció:

- a. Javítani kell a kutatók és a tudományos műhelyek és a könyvkiadók kapcsolatát. Fontos lenne, hogy a tudományos kiadványok ne magánkiadásban jelenjenek meg, hanem a nagyobb kiadóknál, mert így könnyebben eljuthatnának a

célközönséghez. Optimális az lenne, ha a tudományos műhelyek és a kutatók a tudományos kutatómunka kezdetétől fogva kapcsolatban állnának a potenciális kiadóval, és az a kutatás eredményeit megjelentetné.

- b. Az MTA által kiírt kutatói pályázatok közül (Domus Hungarica, Határon Túli Magyar Tudományos Kutatások [HTMTK] ösztöndíjprogram) egy részt a pályázatokból támogatott kutatási eredmények megjelentetésére kellene szánni. Ezt a tudományos munkákat megjelentető kiadók pályázhatnák meg.
- c. Az informatikai tárca támogassa a határon túli magyar könyvkiadók weboldalainak elkészítését s azt, hogy a határon túli magyar tudományosság eredményei is felkerüljenek a világhálóra!
- d. Az Illyés Közalapítvány keretében a határon túli magyar közkönyvtárak támogatására szánt 50 millió Ft-os keret arányszámait át kell alakítani, mivel a jelenlegi rendszer szerint a könyvtárak ennek az összegnek csak a 10%-ért vásárolhatnak határon túli magyar kiadványokat, míg az összeg 90%-a a magyarországi kiadókhöz kerül. Szintén fontos lenne, hogy a magyarországi közkönyvtárak is kapjanak támogatást határon túli magyar könyvek beszerzésére, legalábbis a nekik juttatott könyvbeszerzési támogatásból egy bizonyos százalékot kötelezően a határon túli magyar könyvek vásárlására fordítsanak.

A tudományszervezéssel foglalkozó szekció javaslatai a következők voltak:

- a. A kisebbségi magyar tárgyú kutatásokban az egy országra, egy kisebbségi magyar közösségre fókuszáló projektumok mellett kezdettől fogva legitim törekvés a több közösségre kiterjesztett összehasonlító vizsgálat, kutatási projektum. Ezek az eddig szinte kizárólag Magyarországról kezdeményezett vizsgálatok az intézményesültség, a megrendelői, szakmai és pénzügyi háttér adottóságaira visszavezethetően általában valamely magyarországi intézmény irányítása alatt folytak. Javaslát: Az ilyen jellegű kutatásokat több központból, tematikusan elosztva kellene koordinálni a jövőben, esélyt adva a határon túli kutatóközpontoknak is a fejlődésre.
- b. Az egyes régiókban mára a tudományos intézményesültség alapjai többé-kevésbé már kialakultak. Ahhoz, hogy ezek az intézmények eredményesen tudjanak együttműködni, hálózatszerű kapcsolataik tényleges tartalommal telítődjenek, elengedhetetlenül fontos lenne egyfajta koordinált, az adott régiók magyar közösségének érdekeit szolgáló tudománypolitika kialakítása.
- c. A kisebbségi tárgyú kutatások szükségképpen nemzetközi keretek közt folynak. A társadalomtudományi kutatási programokban a centralizált, megosztott, egyéni meghívásos, kihelyezett, hálózati, párhuzamos stb. modellek egyformán lehetségesek. Ezek a kutatás témájától, a résztvevők érdekeltégi viszonyaitól, az együttműködési készségtől függően alakulnak, s aligha lehet egyetlen modell mellett magunkat elkötelezni.
- d. A hálózati logikához alapvetően a magyarországi intézmények együttműködési készségére, a kutatási tervek összehangolására, az általuk megpályázott kutatási támogatások arányos megosztására, a határon túli magyar tudományosság intézményesítésére, illetve a már működő intézmények együttműködésére, szakmai autonómiájának tiszteletben tartására van szükség.

- e. A magyarországi egyetemi, akadémiai és alapítványi intézetek és a kisebbségi magyar közösségek kutatásával foglalkozó nem magyarországi intézmények (Somorja, Dunaszerdahely, Komárom, Kolozsvár, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Nagyvárad, Beregszász, Szabadka, Újvidék, Lendva stb.) együttműködése eddig bilaterális intézményközi megállapodásokra, illetve projekt típusú együttműködésre épült. Meg kellene próbálni összehangolni az együttműködést olyan közös kutatási program kidolgozásával, amely alkalmas lehetne az együttműködés intézményi hátterének megerősítésére, az eddigi egyoldalúságok, félreértések kiküszöbölésére.
- f. Ez lehetővé tenné a szűkös magyarországi támogatási források tervezhetőbb, szakszerűbb és célszerűbb felhasználását.
- g. A kisebbségi magyar tudományos intézményrendszer működtetésében és tudományos kutatásaik finanszírozásában nagyobb szerepet kell szánni az adott országok és az EU költségvetésének. Ezért törekedni kell arra, hogy az egyes országok nemzeti fejlesztési terveiben (regionalizmus, munkaerő-piaci érvényesülés stb.) a mainál sokkal erőteljesebben megjelenjenek a magyar érdekek, s így a 2007 és 2013 közötti időszakban ezekből is megfelelő szintű támogatást lehessen biztosítani.
- h. A HTM ösztöndíjprogram és a Kisebbségkutató Intézet kezdeményezi, hogy januárban kerüljön sor egy olyan találkozóra, amelyre az önálló szakértői munkatársi körrel, költségvetéssel és kutatási tervvel rendelkező, az együttműködésben érdekelt magyarországi és határon túli intézmények vezetői kapnának meghívást. Ez a fórum alkalmas lehet a Komáromban elkezdett beszélgetés folytatására, s elindíthatja egy Kárpát-medencei szintű magyar tudományos stratégia kidolgozását.

A konferencia rendhagyó záróakkordját Kontra Miklós *Sült galamb?* című könyvének a bemutatója jelentette. A határon túli magyar egyetemi oktatás nyelvpolitikájával, az egynyelvű, illetve a többnyelvű egyetemek kérdéseivel foglalkozó tanulmánykötetet maga az összeállítója mutatta be.

A jól sikerült konferenciát kellemes fogadás zárta, és további lehetőséget nyújtott a résztvevők közötti eszmecserére.

A konferencia résztvevőinek a visszajelzései szerint a rendezvény sikeres volt. Egyrészt lehetővé tette, hogy a határon túli magyar tudományosság is méltó módon ünnepelje meg a magyar tudomány ünnepét, másrészt szakmailag is értékes párbeszédet tett lehetővé a témában érdekelt szakemberek között. Az sem elhanyagolható, hogy a konferencia ideje alatt lehetőség nyílt a személyes kapcsolatok ápolására és bővítésére, ami nélkül az egyetemes magyar tudományosság korántsem lehetne olyan sikeres, mint amilyen.